

91.82
1241

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XI, св. 7—10.

БЕОГРАД, 1961.

САДРЖАЈ

	Страна
1. М. Стевановић: Падежне синтагме с предлогом <i>за</i> . . .	207—225.
2. М. Павловић: Објашњење једне појаве формалне неконгруенције у броју	226—228.
3. Св. Марковић: Из правописне праксе	229—233.
4. А. Пецо: Облици топонима у књижевном језику	234—248.
5. Мидхат Шамић: Нека запажања о правилима новог <i>Правописа</i> у вези с писањем туђих имена	249—254.
6. Душанка Игњатовић: Откуда именици <i>глад</i> два рода и две промене	255—259.
7. Из лексикологије	
I. Д. Барјактаревић: <i>Пракљача, йорајка, йераљка, йерач</i>	260—262.
II. Драгољуб Д. Јеремић: О глаголу <i>обресити (се), обрейти се</i>	262—269.
III. Берислав М. Николић: Етимолошки приноси	269—272.
8. Милоје Р. Николић: Прилози упознавању живота и рада Александра Белића	273—304.
9. Језичке поуке	305—310.
10. Регистар	311—328.

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник дописник др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

Научно дело

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА

БЕОГРАД

1961.

Слог: Издавачке установе „Научно дело“, Београд, Вука Караџића бр. 5.
Штампа: Графичко предузеће „Радиша Тимотић“, Београд, Обилићев Венац 5

ИЗ ПРАВОПИСНЕ ПРАКСЕ

— Реч-две о писању речи великим њочейним словом —

Сваки је правопис једним својим дѣлом конвенционалан. Немци, на пример, све именице пишу великим словом, а ми, и већина других народа, по правилу, заједничке именице пишемо малим словом, изузев у склопу неких назива који се пишу великим словом (прве речи или свих речи). А у овоме се, опет, наш правопис разликује од неких других правописа, нпр. у писању назива предузећа, установа, организација, књига и сл. Код нас је, у називима од више речи, основно правило: прва реч великим словом, остале малим; код Енглеза и Француза, на пример, све се речи у оваквим називима пишу великим словом.

Код нас је ушло у обичај (правопис о томе ништа не говори) да се овакви страни називи механички подвргавају нашим правописним правилима, и кад се преводе и кад се дају у оригиналу. Међутим, док је оно прво схватљиво, ово друго мислим да није оправдано. Ако Енглези нпр. пишу *Scotland Yard*, *Covent Garden*, *Manchester Guardian*, *Foreign Office* или Французи *Deuxième Bureau*, *Comédie Française* и сл., а ми то преносимо у фонетском писању као *Скоџланд јард*, *Ковени гарден*, *Манчестер гардијан*, *Форин офис*, *Дезјем биро*, *Комеди франсез*, огрешили смо се о правопис онога језика из којег су те речи узете, будући да их дајемо у оригиналу, макар и у фонетској транскрипцији. У изворном писању такви се називи преносе потпуно из оригинала, тј. сви се делови пишу великим словом, па је то разлог више да се и у фонетском исто чини (тј. *Скоџланд Јард*, *Форин Офис*, *Комеди Франсез* и сл.). Чудно је, рецимо, да се у београдској штампи пише нпр.: представник *Форин офиса*, агент *Дезјем бироа* и сл., а у загребачкој: *predstavnik Foreign Officea*, *agent Deuxième Bureaua* и сл., тј. у једном случају са малим *о* (офис) и *б* (биро), а у другом случају са великим тим истим словима. Јер, то је само

транскрибовање, не и превођење назива, а у оба начина писања други део назива је у падежу, са нашим наставком датим на крају назива као целине („Forin-ofis“-а и „Foreign-Office“-а)¹, што такође условљава исти начин писања у погледу великог слова.

У новом Правопису ово питање није решено посебним правилом, већ се само на основи једног јединог примера о изворном писању страних имена, у параграфу 171, т. а) (Foreign Office — Форин офис), може закључити да се само прва реч пише великим словом. Последица тога је неједнако преношење страних назива у београдској штампи, као што су ова два примера из истога чланка: „Брод израђен за „*Vestj харџи њул*“ и „Брод који је израђен за норвешку фирму „*Халворџен Шийинг Берген*“.

Има у погледу употребе великог слова проблема које ни нови правопис није успео да реши. То су она правила која су остала иста као и у претходним правописима, а која омогућавају субјективна тумачења, и на тај начин долази до неуједначености у њиховој примени.

У питању су правила којима се регулише начин писања разних назива састављених од више речи, а основно је питање: који називи улазе у категорије назива наведене у тим правилима. Како, на пример, треба писати називе разних споменика и сл.?

Свакодневна пракса нам показује колико у писању те категорије назива има неуједначености и субјективног тумачења правописних правила.

Један пример ће нам то најбоље илустровати.

Сваке године на Дан победе, 15. маја, одаје се дужно поштовање погинулима у рату и жртвама фашизма, што се обично манифестује полагањем венаца пред разним споменицима. Сутрадан се у нашој штампи о свему томе пише — и ту настају компликације. Вести које о томе доносе наши дневни листови најбоље нам показују како нема јединствености у примењивању неких правописних правила.

Прегледамо ли наше дневне листове од 16. маја из две узастопне године, видећемо да и у истом листу има разлике у писању поменутих назива, а како је тек не би било између два листа!

¹ Често се чује приговор на правило о начину писања страних имена и назива кад су у падежу или присвојних придева од тих имена а пишу се изворно (име *Rousseaua* и придев *Rousseauov*). Многи сматрају да би наставка требало одвојити цртицом (*Rousseau-a* и *Rousseau-ov*).

Узео сам четири најпознатија листа на српскохрватском језику: Политику и Борбу из Београда, Вјесник из Загреба и Ослобођење из Сарајева.

У Политици једне године читамо овакве наслове: „Полагање венаца на гроб Незнаног јунака на Авали“ и „Положени венци на Гробљу ослободилаца Београда, Гробницу народних хероја и на Јеврејско гробље“. У тексту под другим насловом спомиње се и полагање венаца пред *Сйоменик жртџвама фашизма на Јеврејском гробљу*.

Годину дана касније у истом листу налазимо сличну вест, али правописно нешто модифицирану. Сада читамо о полагању венаца „на Гроб незнаног јунака“, дакле са великим *г* и малим *н*, тј. обрнуто од оног прошлогодишњег. Остали називи су писани на исти начин, с том разликом што је *Гробље ослободилаца Београда* два пута писано великим словом почетне речи а два пута малим. Додат је и назив *Сйомен-гробље родољубима љалим у окућираном Београду*.

У Борби је разлика у начину писања поменутих назива у две узастопне године нарочито упадљива. Прве године је јаче изражена тенденција ка употреби малог слова у почетку назива (на *Гроб незнаног јунака*, на *гробове ослободилаца Београда*, на *Гробницу народних хероја*, пред *сйоменик жртџвама фашизма на јеврејском гробљу*, пред *сйоменик ослободиоцима Београда*, на *гробљу љалих родољуба у Јајинцима*); друге године је настао заокрет у супротном правцу: сви су ови називи писани великим словом прве речи („Положени су венци на *Гроб незнаног јунака на Авали*, на *Гробљу ослободилаца Београда*, *Сйомен-гробљу љалим родољубима у окућираном Београду*, на *Гробницу народних хероја на Калемегдану*, *Сйоменик жртџвама фашизма у Јајинцима* и на *Јеврејском гробљу у Београду*“). Интересантан је један детаљ из Борбе: док у тексту три пута стоји *Гроб незнаног јунака*, у поднаслову је *Гроб Незнаног јунака*. Очигледно, наслов је писало друго лице, са друкчијим схватањем принципа употребе великог слова (о чему ће ниже бити још речи).

И у Вјеснику се испољава знатно колебање у употреби великог слова. У прошлој једној години је: *гроб Незнаног јунака*, *сйоменик ослободиоцима Београда*, *гробови народних хероја на Калемегдану*, *сйоменик жртџвама фашизма на жидовском гробљу*, али: *Гробница народних хероја на Мирогоју*; у другој: *гроб незнаног јунака*, *Гробље ослободилаца Београда*, *Сйомен-гробље љалим родољубима у*

окупираном Београду, Гробница народних хероја на Калемегдану, Жидовско гробље, али: споменик жртвама фашизма у Јајинцима.

Сарајевско Ослобођење показује најјачу тенденцију ка писању ових назива малим словом прве речи и најмање осцилирања: на исти начин су сви називи писани и једне и друге године (*гроб Незнаног јунака, гробље ослободилаца Београда, гробница народних хероја, споменик жртвама фашизма у Јајинцима* и на *Јеврејском гробљу, спомен-гробље њалим родољубима у окупираном Београду*).

Ова неуједначеност у начину писања назива споменика између појединих листова и колебање у три од четири поменута листа резултат је непрецизности наших досадашњих правописа, што је онемогућавало неуједначено тумачење појединих правила. А. Белић, у т. 15, прописује да се великим словом прве речи пишу „називи установа, празника, улица, тргова, књига“. О називима споменика нема ништа, ни у овој, а ни у осталим тачкама. Треба их, дакле, писати малим словом. Боранић је, у т. 6, међу категоријама које се пишу великим словом, дао врло уопштен термин, *ствари*, и ту је, у засебне пасусе одвојено имена *ствари* од *посебних назива ствари*, што омогућује да се у ову другу групу сврстају неке категорије које би по Белићу требало писати малим словом. Дакле и споменици. Нови Правопис, у т. 9, сужава ово Боранићево правило на имена („посебна (властита) имена животиња, грађевина и ствари“), напомињући при томе да „ако такви називи нису властита имена, они се пишу малим словом“. (Као илустрација дат је за оба случаја исти пример: *Савски мост* као властито име и *савски мост* као назив било којег моста преко Саве, што, по моме схватању, може створити забуну, јер, на крају крајева, сваки мост преко Саве за мањи број људи може имати властито име „Савски мост“, а за огромну већину је он само „савски мост“).

Према томе, ни споменике, ако немају неког посебног имена, не би требало писати великим словом. Оно прво је врло ретко — ово друго врло често. У Београду, нпр., постоји споменик који се зове *Победник*, а према њему већи број других споменика који немају властитога имена, већ им је у првом делу назива реч „споменик“ (споменик жртвама фашизма, споменик ослободиоцима Београда, споменик захвалности Француској и сл.), а да и не говоримо о бројним споменицима појединих личности, који се називају на два начина: са именом личности као првим делом или са речју споменик и именом и презименом личности (један

од ових, *Вуков сјоменик*, одн. *сјоменик Вука Караџића*, има и као посебно име *Сјоменик*).

Ни остале категорије назива који су напред споменути немају свога посебног (властитог) имена. Тако нпр. *гробница народних хероја* постоји у Београду и у Загребу, *јеврејско гробље* имамо у многим местима наше земље (од овога треба разликовати *Ново гробље* као посебно име гробља у Београду) и др.

Посебну пажњу заслужује споменик Незнаном јунаку на Авали. Наши га листови пишу на три начина: *гроб Незнаног јунака* (Политика, Вјесник и Ослобођење), *Гроб незнаног јунака* (Политика и Борба) и, само једном, у поднаслову Борбе, *Гроб Незнаног јунака*. Ако бисмо пошли од тога да је то гроб, први би начин био исправан. Други део у овој одредбеној синтагми, *Незнани јунак*, симболично означава све оне незане јунаке који су пали у борби за отаџбину и пише се великим словом прве речи. Самим тим други начин писања (Гроб незнаног јунака) неисправан је. Аутор трећег начина писања (Гроб Незнаног јунака) пошао је од чињенице да је то само формално гроб, који симболично представља гроб свих оних незнатих јунака, да је то, дакле, његово посебно име и као такво пише се великим почетним словом. Али како он спада у категорију споменика, први начин писања више одговара принципима на којима се у Правопису заснива употреба великог слова².

Ових ће колебања и даље бити, јер је правописним правилима немогуће обухватити сваки поједини случај. Чак ни све категорије. Уз правопис је потребан, нарочито уз поглавље о великом слову, посебан коментар у коме би били детаљно разрађени сви они случајеви који могу бити различито тумачени, са великим бројем примера као илустрацијом. Ипак, правописна правила треба да обухвате оне категорије код којих се јављају колебања, а међу примерима треба да буде таквих који могу да послуже као образац за друге случајеве.

Св. Марковић

² У многим државама учесницима у I светском рату подигнут је такав споменик.

За време јануарске побуне ултраколонијалиста у Алжиру, писано је у нашој штампи и о борбама које су вођене у близини споменика Незнаном јунаку, па је нпр. у допису Борби из Париза три пута споменут и овај споменик, са малим *с* (пред споменик Незнаном јунаку, прилаз споменику Незнаном јунаку; код прилаза споменику Незнаном јунаку), док је у једној Ројтеровој весту, на истој страни и у истом ступцу, стајало: „Падобранске јединице заузеле су позиције од споменика незнаном јунаку“. Дакле и овде неуједначеност.